

## Gospodarske novice.

\* *Premije za kobile in žebice na Kranjskem se bodo letos delile:*

v Šentjerneju za politične okraje Krško, Litijo, Novomesto in Črnomelj 3. dne oktobra,

v Postojni za politične okraje Postojna, Kočevje, ljubljanske okolice, Logatec in mesto Ljubljana 6. dne oktobra.

Delitev premij se bo v vsakem konkurznem kraju vršila po posebni komisiji pod vodstvom predstojnika dotičnega c. kr. okrajnega glavarstva, ki je komisiji predsednik; udje te komisije so: en poslanec cesarskega žebčarstva, dva poslanca kmetijskega društva in pa c. kr. dež. živinski zdravnik ali pa žebčarski zdravnik. Vrh premij v srebrnih goldinarjih se podeli vsakokrat tudi častna diploma. Ako bi ne bilo zadosti premij v denarju, se bodo za konje, ki so bili spoznani premij vredni, delile samo častne diplome. Za kobile z žebetom je določena 1 premija po 40 srebrnih gold., 1 premija po 30 srebrnih gold., 2 premiji po 25 srebrnih gold., — za mlade kobile: 1 premija po 30 srebrnih gold., 2 premiji po 20 srebrnih gold., — za žebice: 2 premiji po 15 srebrnih gold., 1 premija po 13 srebrnih gold.

Posestniki triletnih žebcev, ki so za plemo sposobni, se vabijo, naj o priliki premiranja pripeljejo pred komisijo svoje žebce, ki se utegnejo zapisati za poznejši nakup.

\* *Ker se je cena krompirju zelo podražila*, je v Meninu v Belgiji velik nemir postal, pri katerem so več ljudi ubili.

\* *Največe drevo na svetu.* V Newyorku (severni Ameriki) je na ogled izloženo drevo, pripeljano iz Kalifornije, kjer je najdeno bilo leta 1874. Deblo tega drevesa do vej je bilo 111 čevljev visoko. Izložen hlood meri 25 čevljev v premeru. Velikanu temu je ime „Old Moses“ po brdu, blizu katerega je rastlo. Učenjaki trdijo, da je to drevo staro 4800 let in da je največe drevo, katero se je dozdej našlo. Izdolbljen hlood ima sobo, v kateri more bivati 150 oseb; v njem stoji en glasovir in cela garnitura miz in stolov.

\* *Kako se znebiti golazni v kurnikih.* Znano je, da kuretnina mnogo trpi od golazni, katera jo vjeda in jej kri pije. Da rešiš kokoši in piščance teh krvopitnih živali, dobro očisti in osnaži na prvo kurnike, potem potrosi nekaj hmelja po podu, in pusti ga nekaj dni ležati. Vse kurje uši in druga golazen se bode v hmelj zbrale, katerega potem zažgeš. To ponavlja večkrat, odstranile se bodo vse živali, ki nadlegujejo kuretnino, in izredil si jo boš bolj debelo kakor dozdej.

## Obrtniška novica.

\* Civilni inženir v Gorici gosp. Ivan Kerševani je iznajdel koló, katero se rabi pod vodó za mline in druge fabrike. Po razsodbi izvedencev je velike vrednosti ta iznajdba, za katero je g. Kerševani dobil privilegij.

## Znanstvene stvari.

### Radomljaska dolina v starem veku.

Arheološki opozori.

Naša draga domovina skriva na svojih hribovih, vrhuncih gorá, krmuljah, ponikvah in dolinah toliko množino zgodovinskih zakladov, kakor jih malo drugih

dežel pokazati more; škoda le, da so se domoljubi do sedanjega časa tako malo brigali za te vsakako zelo znamenite zaklade.

Krajska\*) dežela je bila za čas vladanja Rimcev, kakor znano, most med srednjo Evropo in Italijo. Vsa kupčija in ves promet iz severovzhoda v Italijo in iz Italije na severovzhod je nedvomno šel čez Krajsko skozi soteske staroveškega Adransa (sedaj Trojane), ker je radomljaska dolina prvo ležala na meji gornje Panonije, pozneje po podaljšanju Italije do gore Adransa pa Italije in Norika, kakor je iz zgodovine znano. Zato je razvidno, da je bila ta dolina že v starodavnih časih naseljena in obitavana.

Za raziskavanje te doline in sotésk si je brez ugovora prof. Müllner največe zasluge pridobil, a tudi on ni mogel dalje priti, kakor da je raziskal okolico Troján ter blizu Brda pri Podpeči dvoje trdnjav našel: Gradišče namreč in pa rimske šance med Trnavo in Kampiljem. Lansko leto pa je bil po meni na Blagovico kot rimsko naselišče opozorjen; zato tudi v njegovi knjigi „Emona“ ne najdemo tu navedenih krajev, kakor le Trojane, Rimske šance in pa Gradišče.

To dolino, Trojane itd. pa sem jaz že dve leti po knjigah raziskaval, in enkrat še posebej jo oziroma topografskih pozvedeb obhodil. Naj zatorej tu opišem tiste stvari, katere so prof. Müllnerju neznane in po katerih znanji se bo dala nova misel o nekdanjem naseljenju in poobitavanju teh krajev izvoditi.

Rimska cesta od „Savo fluvio“ (savski most) je peljala proti Trzinu; tu se je baje razdelila v dve cesti (kakor dandanes): ena je peljala čez Vir pri Dobu, „kjer je kraj iz stare dóbe znan po iznajdbah“, in od tod naravnost na Gradišče pri Podpeči; druga cesta pa je vodila proti Kamniku k zdaj velikim razvalinam pod zemljo med Mengišem, Kamnikom in Holmcem itd., in to bi bil kraj „mutatio ad quarto decimo“, kakor se je po rimskih miljah spričalo. Al zdaj nastane vprašanje: je li mogoče, da bi bili ti tako praktični Rimljani, ki so vedno najkrajše poteze cestam iskali, si tu nepotrebno in neopravičeno, v popolno neverjetni triogelnik podvojeno daljavo naredili?\*\*) Jaz menim, da ne, ampak da je od štirinajstega miljskega kamna peljala skozi kamniško ožino v Kamnik = motniško dolino. Da je Kamnik že za čas Rimcev naseljen bil, nam kaže ime Šutna (posuto zidovje, podrtina), — da pa je tudi dolina naseljena bila, to nam že Valvazor pri hribu Juvanek izpričuje. Morebiti se je prof. Müllnerju posrečilo še kaj več najti.

Čez Gradišče pri cerkvi sv. Marjete peljala je tovarna pot na sever čez potok Radomlje, in se je severno 5 minut od sedanje ceste na vzhod zavila na rimske šance na hribu Kopa na meji Trnave in Kampilj, \*\*\*) od tod na Koreno (ki se je v starih listinah

\*) Pisavo „krajnska“ namesti „kranjska“ potrjuje mi veljaven jezikoslovec, kajti okrajšek je besede „krajnska“ = Krajnsko, Marchland, in krajni se v kra-nji predelavati ne sme. Pis.

\*\*) Nikdo naj ne misli, da si osvojam kritiko pisati proti velečenjeni knjigi „Emona“, kajti preveliko je moje spoštovanje do moža, ki je po svoji učenosti priznanje učenega svetá si pridobil; le za dolžnost si smatram, pri vednostnih raziskavah dvomljive stvari odkritosrčno razjasniti po svojem mnenju „sine ira“ le „cum studio“.

\*\*\*) Rimske šance na Kopi pa izvirajo že iz predrimskih časov, kajti tu so okoli leta 1820. našli barbarično čelado in take denarje, katerih ni nikdo poznal; čelada je prišla pozneje iz Cerarjevega vodnjaka iz Lukovice v muzej, in 29. julija sem g. Dežmanu razložil, kje da je najdena bila. Pis.

„Wurzen“ imenovalo), dalje čez Gabrovnico na Pišanjevico v fari Češnjice; tu bila je po pripovedovanju ljudstva ena tovarna pot od Šmartna (Kamnik, motniška dolina) gori peljala, in katera je še v rabi (čas mi ni dovolil vsako stvar samemu pregledavati), in ko se je na Pišanjevici s prejšnjo združila, je vodila na vrh hriba Rakitovec nad češnjiško farno cerkvo, kjer je gradišče v velikosti precejšnjega kastela z vidnimi, toda z zemljo pokritimi in travo poraščenimi razvalinami. Tradicija pripoveduje, da je nekdanj tukaj „pošta“ bila ..... od tod je peljala tovarna pot pod vrhovi hribov (imena tu izpuščam) čez blagoviško in čez šentosvaldsko župnijo na vrh Šipka in čez „Grobove“ doli na Trojanane. Ta pot je še zdaj zaradi kratkosti v rabi.

Ta tovarna pot pa se mi ne zdi edina in glavna, kajti glavna cesta je šla iz Trnave po dolini Radomlje čez Krašnjo, Blagovico, na Učak in Trojanane v Zidje. Prof. Müllnerja\*) opozorim na staro, široko, enako sedanji delano in pod njivami skrito (baje da —) rimsko cesto v Krašnji, da naj se izkoplje in preišče (ovinkov se ogibajoča in trdo delana cesta mi je odmah sumnjiva postala).

Razun omenjene ceste ima Krašnja v kraju Krajnobrdo eno staroveško gradišče na meji blagoviške in krašnjiške fare; za en lučaj kamna od tega pa je (na Ajdni) kmet „Ajdnar“ imenovan, torej tudi to še čaka preiskavanja, da se izve, je li rimsko ali predrimsko to gradišče, in če ni sledu kaknega starega pota ondi.

Iz Krašnje, kjer bi se težko več kaj dalo najti, ker za cerkvijo doli pritekoča vodica vedno oni kraj močno nasiplje, stopimo v Blagovico.

Prvo, kar nas tu more pozorne storiti, je to, da je od „Vzideh“ do blagoviške (Piskarjeve) njive „v zidovji“ natanko 6 rimskih mil po Peutingerjevi karti, to je, 31 $\frac{3}{5}$  kilometrov v Blagovici, 39 na Trojanah in dobrih 40 kilometrov v Zidéh pri Trojanah od Ljubljane, kar dá 6 rimskih mil. (Primeri to v Müllnerjevi knjigi „Emona“ str. 85.) Tudi ljudstvo izpeljava ime kraja po historični tradiciji, da se zato Blagovica imenuje, ker je tukaj nekdanj „zaloga blagá“ bila. Ta etimologija se dá razlagati po kupčijskih in spekulativnih Juljejcih, kateri so pri svojih colnih stacijah zaloge blagá imeli, s katerim so kupčevali. A ne samo ta njiva, katera uže po besedi „v zidovji“ kaže, da je bilo to zidovje veliko, ker to pomeni to, kar „v sredi zidovja“, ampak 1 kilometer višje ravno v tej dolini je zopet veliko zidovje kakih 50 — 60 korakov od vsake strani v štirjak. Tu se je okoli leta 1852. bel obdelan, 1 meter od vsake strani v štirjak mereči kamen našel, pa za pozidave prodal. Ali so bile črke na njem, tega ne vé več lastnik njive (stari Jerin) povedati. Razun tega so se čudno narejene posode izkopale, pozneje razbile in pogubile. Pred mnogimi leti se je v Blagovici pri Krivinovem kozolcu zidovje nekje na njivi zasledilo, pa ne dalje zasledovalo. Med kilometerkamnom 30—31 je Gradišče iz stare dóbe v ravno tej blagoviški dolini na eni krmulji. Po teh mnogih spričalnih je pač razvidno, da bo treba Blagovico natanko preiskavati, če se bo hotelo končno lega colne štacije „ad Publicanos“ določiti.

S tem mislim, da sem nekoliko pojasnil o zgodovini teh krajev podal, katera bodo jako upljlivala na daljne preiskave. Naj mi bo še to dovoljeno opaziti, da ime „Gradišče“ je poimenovanje mesta (Stätte), ker je vtrjen kraj, grad = kastel, stal; grad, gorod je še danes imé takim krajem, ki so s zidovjem obdani in

\*) Ta spis je bil oddan pred znanjem prestavljenja prof. Müllnerja vredništvu „Novic“.

vtrjeni iz prejšnjih časov na Jugoslovanskem in v Rusiji. Grad pa je pri nas to, kar Kastell, Burg, Schloss od tod se kraj, kjer je tak grad stal, imenuje Gradišče. Ker pa kraj in dolina z imenom Trnava leži na jako močvirnem kraju, da, skoro bi se reklo na močvirji — zato razvidno bode vsakemu, da nima z „Dornstätte“ nobenega sorodstva, nego, ker leži med dvema trdnjavama Gradišče in šance, menim, da naravnost tr(d)njavo pomeni in da je bil tukaj zapadni, na Trojanah pa vzhodni zatvor doline Radomlje.

(Konec prihodnjič.)

## Slovstvene stvari.

### Jezikoslovne opazke.

Iz Rusije maja meseca. — 7.

(Dalje.)

Lomonosov, Karamzin in Puškin so sprevideli, da narodu mora knjige pisati v živem narodnem jeziku, kdor mu želi k omiki pomagati; zato so oni trije odvrgli mrtve staroslovenske oblike ter vpeljali v književni jezik oblike žive, narodne. Tudi to je učil uže Horacij:

„Ut silvae foliis pronos mutantur in annos,  
Prima cadunt: ita verborum vetus interit aetas,  
Et juvenum ritu florent modo nata vigentque.  
Debemur morti nos nostraque ....  
Nedum sermonum stet honos et gratia vivax.“

Dalje uči Horacij, da starina v jeziku se more ponoviti, samo:

„Si volet usus,

Quem penes arbitrium est et jus et norma loquendi.“

„Usus loquendi“ slovenskega naroda ne vé nič o Dalmatinovih in reformatorskih „cofih“ u' in v', po katere hodi gosp. M. tri sto let nazaj v stare čase k „prednamcem“; prav tako tudi nič ne vé „usus loquendi“ slovenskega naroda o mrtvih staroslovenskih oblikah klopj, pedij, živalij itd., po katere hodi gosp. M. osem sto let nazaj v stare čase k „prednamcem“. Zastonj se je potil vice-admiral in minister-literator Šiškov, da bi ohranil v ruščini vsaj nekaj mrtve staroslovenščine; o njem in o njegovih pomagavcih se spominjajo le še v zgodovini slovstva, kot o možéh, ki so skušali ovirati naravno razvitje živega, narodnega jezika. Vendar ti ruski starinarji — bodi jim na čast rečeno — so vsaj odkritosrčno priznavali, da njihova pisava je sicer mrtva, a ta mrtvi jezik da je po svoji uporabi častitljiv in svet in narodu ne tako tuj, zakaj narod ga vsak dan v cerkvi sliši\*) — naš antikvar, gosp. M., pa se skoraj na vsaki strani svojega „meilenstiefelartikelná“ proglašá za „naprednega“ jezikoslovca ter tiste, ki pišejo v živem narodnem jeziku, pita z nazadnjaci. Horacijeve besede: „Debemur morti nos nostraque“ najbrže veljajo tudi o kabinetni slovničariji z mrtvimi oblikami naših „prednamcev“ in o slovniških „jezovih“ gospoda M., ki naravnega razvitja živega narodnega jezika niso v stanu zadržavati. Mrtvim bo gosp. M. težko povrnil življenje, — on je le sam na sebi, kot na živem primeru, dokazal resničnost tistega citata iz „Zvona“, ki ga je svojemu spisu na čelo zapisal: „Zmote, drugod že odpravljene, šopirijo se pri nas za edino prave resnice“.

V št. 67. „Slov. Nar.“ gosp. M. piše tako: „na 2

\*) A slovenski narod po milosti nekdanjih „delavcev v vinogradu Gospodovem“ častitljive staroslovenščine niti v tistih cerkvah ne sliši, katere je sezidal na čast sv. Cirilu in Metodiju.

spomladi 150 sadnih dreves zasadilo, pa lahko bi se jih bilo veliko več, ako bi jih še več pod enakim pogojem na razpolaganje bilo. Ako bi se pa bilo za drevesce le po deset soldov plače zahtevalo, vsadilo bi se ne bilo skoro gotovo — čisto nobeno. Ta slučaj kaže tudi do dobrega, kako jalov da je izrek nekaterih za blagor našega kmetovalstva „čudno“ skrbečih gospodov, kateri pravijo, da človeka to, kar zastonj v dar dobí, nič ne veseli, in da kaj takega nič ne ceni.

Izšolano, to je, za presaditev na stalno mesto uže dovolj odrastlo sadno drevje, zamoglo bi se pa po mojem mnenju v prav veliki množini in prav poceni, to je, skoraj čisto zastonj, le na ta način med vipavske kmetovalce spraviti, da se osnuje v vipavski dolini posebno sadjerejsko društvo. Kako naj bi to društvo se osnovalo, hočem načrtati bolj inteligentnim domoljubnim gospodarjem v prevdarek. (Kon. prib.)

### Gospodarske skušnje.

*Žveplo pomoč zoper gnjilobo kmetijskih pridelkov.*

Več let uže dobro potrjena pomoč, krompir, sadje in grozdje v kletih (keldrih) in hramih gnjilobe obvarovati, je to, da se kleti ali hrami kolikor mogoče dobro zapró. V ta namen uže zadostuje, če se se okna kleti ali shrambe, ako se drugače zapreti ne dadó, trdno s slamo zadelajo, vrata pa, ki se ne dadó dobro zapreti, s suknenimi krajci ali slamnatimi kitami na obojih zamašijo.

Predno se krompir v hram spravi, naj se na ponvi ali v kakem starem loncu nekoliko žrjavice v hram prinese in na žrjavico potrese žveplenega cvéta več ali manj, kakor je prostor veči ali manjši. Ko se je to zgodilo, naj človek brž zapusti hram, kajti žvepleni puh je pljučam škodljiv, in naj za seboj zapre vrata.

Po preteku 24 ur se smejo vrata odpreti in krompir nositi v hram z žveplnim puhom pokajen.

Če pa je krompir uže prej v hramu pospravljen bil, naj se, kakor je ravnokar rečeno bilo, hram potem z žveplom pokadí in več dni zaprt ostane. Čez 3 tedne naj se zopet z žveplom še enkrat pokadí, in to pozneje še enkrat ponóví, ko bi se kazalo, da krompir gnjije.

Gnjiloba krompirjeva izvira iz gnjiline piskercev, katere so plesenj ali žužeki razdevati pričeli; žvepleni puh pa zamorí vso plesenj, žužke in njihovo zalego, in zato je lahko umevno, zakaj je žvepljenje pri gnjilobi toliko koristno, ki ne stane ni veliko denarja ni veliko truda.

Zanimivo je videti, kako se deloma ali pa popolno gnjili krompir v kratkem času zgrbí kakor suha bukova goba, — to pa, kar je na krompirju še zdravega bilo, ne gnjije več, ampak ostane zdravo in vžitno.

Če pa krompir uže na njivi začne gnjiti, je to znamenje najhuje krompirjeve bolezni. Plesenj tu najpoprej napade krompirjeve c (krompirjevo perje), ki prezgodaj začne rumeneti, veneti in nazadnje črneti; od perja gre pa bolezen na krompir sam. Kdor zdaj krompir bolj pazljivo ogleduje, najde pod lupino krompirjevo dobro vidljive rujavkaste žilice, katere se pozneje v notranjstvo krompirja vrinejo in gnjilobo pričnejo.

Brž ko se je krompir enkrat ali dvakrat dobro žveplil, umrjó te plesnive nitke, ne napravijo nobenega plesnivega plodú in tako postane le od plesnje navzeti del krompirja suh kakor bukova goba.

Prav tako dobro dé žvepljenje sadju, le da od gnjilobe načeta jabelka in hruške se ne posušijo, ter se zato morajo zavreči, — kar je pa družega popolno zdravega sadja zraven, ne gnjije, če se je hram žveplil.

Grozdje, ki se je v kakem hramu obešeno žveplilo, se ohrani popolno zdravo, da ne gnjije in ne plesnije, ampak se naposled le posuši v civebe, katere so za rabo dobre.

Niti sadje niti grozdje pa ne dobí po žveplenju nobenega zopernega okusa.

Mene skušnja uči, da krompir, čeravno se je zelo žveplil, ne zgubi kalivne moči, kajti uže več let imam stari, okusni krompir v kleti noter do novega pridelka.

Temu ravnanju se imam zahvaliti, da sem jaz v taci letinah, ko je krompir tako gnjil, da so moji sosede morali tretjino ali celo polovico pridelka na gnoj vreči, od 100 krompirjev komaj 2 ali 3 izgubil.

Vsakako pa je koristno, če se krompir v kletih ne naloží na velike kupe, ampak le bolj plitvo, ali celo po policah razloží, kajti v taci shrambah ga žvepleni puh še bolje prešine in gnjilobe obvaruje.

Še to skušnjo bom naredil, da bom krompirjevo perje na njivi o zadnjem osipanju z žveplnim cvetjem s pomočjo pihavnika oprášil, in s tem skušil plesenj zabraniti.

Naj bi to skušnjo z menoj vred tudi še drugi gospodarji naredili, da po takem za gotovo izvemo, ali žvepljenje tudi na polji gnjilobo odvrne krompirju.

V Mokricah septembra meseca 1879.

Gustav grof Auersperg.

### Gospodarske novice.

\* *Najstanovitnejše tablice v drevesnicah.* Po naznanilu časnika kmetijske družbe v Bolcani se take tablice za napis imen v drevesnicah in na botaniških vrtih prav stanovitne dadó napraviti, če se iz dog petrolejevih sodčkov izrežejo, nekoliko pooblajo in belo pobarvajo. Na tako pripravljene tablice se dado imena rastlin prav lepo zapisati in ostanejo veliko let dobre.

\* *Čedalje več se živine vvaževa iz Amerike v Evropo.* 5. dne julija letos so iz severne Amerike v Antwerpen pripeljali na parobrodu 110 goved, kmalu potem pa spet 125 goved in mnogo konj. Živina na tej dolgi poti ni prav nič trpela. Tudi sila veliko ovac so pripeljali Amerikanci na Angleško, tako na pr. en sam parobrod „Viktoria“ pripelje v Boston 10.000 ovac, katere se od tod na Angleško peljejo. Hlevi na ladijah so izvrstno dobro in praktično napravljeni. — Vse to so znamenja, kako bo Amerika Evropo s svojo živino obsula.

### Znanstvene stvari.

#### Radomeljska dolina v starem veku.

Arheologični opozori.

(Konec.)

Ravno tako je postal kraj „mutatio ad quarto decimo“ dvomljiv, ker se je pred radomeljsko colno štacijo in Trojanami imenoval. Že zgorej sem omenil, da ne razumem, zakaj bi si bili v cestnih progah toliko hvaljeni Rimci po tem velikanskem trivogelniku tako nezaupnico o svoji praktični izurjenosti zapustili; a pustimo to daljnim preiskavam določiti.

Drugo važno vprašanje je tudi to, ali so tovari samo čez dolino Radomlje ali tudi po Tuhinjski dolini čez Kamnik šli; če so čez ta na meji Norika ležeči kraj pri Mengšu in sotesko Kamnika šli, potem bi se smelo misliti, da je na Kamniški Šutni tudi colna štacija skrita in podsuta.

Stopimo zdaj na Trojanane. Tudi tukaj sem opazil

pomote o topografiji. Trojanje in „v zideh“ sta dva kraja (a ne eden) in sta bila uže za čas Rimcev eden od družega ločena, kakor sta še dandanes. Predolgo bi bilo, celo okolico natanko opisavati, samo toliko hočem na kratko povedati, da Trojanje stojé na prehodu iz „zidov“ in Volske doline proti Učaku, in da se je na Trojanah največ in največih starin našlo. Da pa Trojanje ne spadajo k Adransu = „v zideh“, nam kažete oni dve hiši, ki stojite na potu iz Trojan na vas „v zideh“, ker se tam uže pod zidom (Podzid) pravi. Ravno tako daljava od Trojan do vasi „v zideh“ znaša celih 12 do 15 minut, in ravno zato, ker moramo iz vasi „v zideh“ proti Trojanam še poprej Podzid prestopiti, da dospemo na Trojanje kot lastni kraj, ki je k Adransu baje po imenu, ne pa po legi spadal, je razvidno, da Trojanje in „v zideh“ sta dva kraja bila.

Etimologija Trojan je ravno tako zavita in skrita, da, kdor ne pozna zgodovine imena, poprej omenjeno daljavo od notranjosti vasi „v zideh“ in pa prostorečje ondašnjega priprostega ljudstva, mu skoraj ni mogoče do osrčja priti. V prvo naj bo omenjeno, da v srednjem veku se je pisalo ime do novejšje dobe po latinsko in nemško Troya, Troye, Troy (i. e. „Troya vocatur pagoque Troyano“ — *Livius c. I.*). S tem se je nekoliko prvi zlog popačil, kajti trpelo je to blizo 900 let, vendar pa je ljudstvo ohranilo izraz Trojajne, tedaj trojenje. Ves ta kraj pa stojí na bregu dveh dolin: Volske in Orehovice (Medijo je prof. Müllner za Orehovico oziroma na poznanost tega imena vzel.)

Tretja dolina Radomlja pa je več ko 1 kilometer oddaljena od Trojan in se komaj vidi, kje da cesta v njo pelja, dolina sama pa se prav nič ne vidi, tako nič, kakor, na pr., Logatec iz Ljubljane; toraj ni mogoče, da bi bila Radomlja pomagala imenu Trojanam, kajti na Trojanah imamo tri rimske kraje: prvi je „v zideh“, drugi so Trojanje, osamljene na prehodu iz Norika v gornjo Panonijo ali Italijo z okolo 600 metrov na dolgo in kakih 100 metrov na široko okoli Konška (kilometer kamenj 39) nahajočimi razvalinami proti vasi „v zideh“. Tu bil je najmočnejše vtrjen kraj in ker so v te kraje prišedši Slovenci še gotovo velika vtrjena zidovja videli, so ga gotovo tudi po teh imenovali. To naj zadostuje razlagi Trojanam. Tretji kraj pa je Šutna na Učaku. Vsi ti kraji kažejo, kako izvrstno so si Rimljani te soteske zavarovali na vzhodu in zahodu radomeljske doline pa kaj bi si jih ne bili, saj je tu njih skrajna meja Italije bila proti Noriku in unstran ležečim puntarskim podložnim in divjim sosedom.

H koncu pa še posebno opozorim, naj bi se vrhunc hriba Samrglo („pri Samaglarju“) nad vasjo Podmil preiskaval, ker vsi, ki poznajo ta kraj, sodijo, da je tukaj v prazgodovinskem času grad ali straža (Hochwarte) stala, katera je vzhodni del Radomeljske doline nadvladala, v izvrstnem položaju. Verjetno je, da stega griča zavoljo njegove izvrstne lege so blagoviški in šentosvaldski kmetje leta 1457. Vitovca napadli.

V fari Zlatopolje je njiva (ne na hribu) z imenom „grmada“ in ker ni na hribu, torej tudi ni mogla za kres služiti, zato bi se svetovalo, naj se začne preiskavati, če niso te grmade poimenovanje krajev iz prazgodovinske dōbe, kjer so nekda mrliče na grmadi sožigali. Imeni Kržišče in Kržate (pa ne spačeno Križišče, kar ljudstvo neče sprejeti) je uže svojo veljavo zadobilo, mogoče, da jo dobé tudi grmade.

Ker pa se je sedaj začelo občno zanimanje za prazgodovino, bi ne bilo li pametno, ravno tako kraje sredoveških gradov preiskavati? Mislim da, da, ker prvič je mnogo starih gradov se na gradiščih začelo, tako na priliko, Kolovec (Gerlachstein), Bled in drugi, — drugič,

spoznali bomo domovino in mnogim plemenitažem ne bode v prihodnje se iskalo rodovinskega grada daleč zunaj naše domovine, kakor se zdaj godí, — tretjič, da dobimo veselje tudi za znanje srednjega veka. Treba nam je samo to pomisliti, da sredoveški plemenitaži so večidel sinovi iz domače krvi, da so oni pomagali kristijanstvo vpeljati, da so cerkve in samostane zidali, veliki dobrotniki duhovščini bili in sploh odlični varhi vere in domovine.

France Šumi.

## Ozir po domovini.

### Mangart.

„Sklad na skladu se vzdiguje  
Golih vrhov kámen zid;  
Večni mojster ukazuje:  
Prid', zidar, se les' učit!“

Vodnik.

Eno uro od fužinskih jezer v podnožju julskih alp stojí koč rateških pastirjev. Mlade trate s temnozelinimi gozdi se razprostirajo po ti planjavi in balzamični planinski zrak daje prijetno vonjavo. Nad teboj pa se vzdigujejo mogočne stene sivega Mangarta (8462'), kateremu na Kranjskem ni para za Triglavom.

Mrak se je delal in pastirji so ravno molzli ovce, ko stopiva s tovarišem v koč. Nekoliko začudeni se spogledajo, ko izvedó, da misliva iti na Mangart.

„E, gospod“ — pravi stari Bošt, ki je sedel na debelem tnalu in kuril ogenj — „ne vem, ali bote mogli priti na vrh. Letos še nihče ni bil na njem, ker je preveč snega po skalah. Če se ga kak kos odtrga ali če se kateremu spodrsne, potem se ne vrne več nazaj, kar Bog obvaruj.“

„Ne mislite, oče“ — mu pravim — „da bi se človek podajal predrzno v smrtno nevarnost. Tako daleč pa, dokler je mogoče, se vendar poskusi. Zdaj je samo vprašanje, kdo bo šel z nama. Osem vas je tukaj, steze so vam znane, toraj kateri?“

Zopet pogledajo eden družega in nazadnje se odloči Pintbahov Toma za vodnika.

Toma je močan fant pri kakih 30 letih, čvrste postave in zagorelega, poraščenega obraza.

Prepušči mi za to noč svoje ležišče, sam pa se stegne po trdi klopi ob steni. Spanja ni bilo veliko, nekoliko zavoljo skokonogih živalic, katerih nikjer ne manjka, nekoliko tudi zavoljo postelje, ki je bila s trdim smerečjem nastlana. Toda na vse to se ne gleda in spomin prestanega trpljenja je vendar-le prijeten.

Drugo jutro smo bili ob dveh na nogah. Nebó je bilo čisto kot ribje oko. Obetalo nam je lep dan in krasen razgled.

Tiho stopamo drug za drugim po strmem, nekoliko poraščenem predgorji in ob štirih smo že v Mirnjeku tik pod pečinami starega velikana.

Tukaj se še le prične težavna pot po skalovji. Kakor po stopnicah lezemo najpeprej skozi strmo sotesko navkreber. Od obeh strani nas pritisnejo skalnati oboki, nad katerimi le tu in tam kaka zvezda na jutranjem nebu zasije.

Po trudapolni hoji pridemo poslednjič srečno na planino Travník, na kateri je ravno sneg skopnil. Priča temu je mnogo spomladanskih cvetlic: primul, potentil in gencian, ki so se komaj razcvitati začele, ko so njih sestrice že zdavnej ovenele v nižavi.

Krasno je izhajalo kraljevo solnce izza Kepe (6659'), ko smo se plegli na ozkem sedlu pod „malim Mangartom“ in je izložil Toma iz torbe nekoliko krepčala za potrebne želodce. Tukaj je požirek dobrega brinjevca in grižljaj domačega kruha s sirom veliko več